

Litteraation numero: 103161/146
Äänitteen nimi: parlatorio e27 master -15_5lufs
Äänitteen kesto: 48 min
Litteroitu: Tutkimustie Oy 29.04.2024

Puhujien merkinnät: Tuomo Nuorluoto
Mika Kajava

Muut merkinnät: (-) Pois jäänyt sana tai sanan osa
(--) Pois jäänyt jakso
(sana) Epäselvä sana tai jakso
[hakasulkeet] Litteroijan kommentti

Huomautukset: --

[väkijoukon hälinää, rauhallista kielisoitinmusiikkia, musiikki vaimenee taustalle]

Tuomo Nuorluoto: Tervetuloa hyvät kuulijat Suomen Rooman-instituutin Parlatorio-podcastin pariin. Mun nimeni on Tuomo Nuorluoto. Olen instituutin tutkijalehtori ja tämän podcastin juontaja. Tänään mun kanssa studiossa on keskustelemassa Helsingin yliopiston kreikan kielen ja kirjallisuuden professori Mika Kajava, joka on myös Suomen Rooman-instituutin entinen johtaja. Tervetuloa Parlatorio-podcastingiin Mika.

Mika Kajava: Kiitos, kiitos.

Tuomo: Haluaisitko sä ihan alkuun kertoa vähän sun Rooma-suhteesta? Ja ehkä miten sä olet päätynyt näiden hommien pariin, antiikin tutkimuksen pariin? [musiikki vaimenee hiljalleen] Ja miten Suomen Rooman-instituutti on tässä sua jotenkin hyödyttänyt, näissä sun tutkimuksissa?

Mika: Joo no oikeastaan, jos mä muistelen menneisyyttä, niin mä kävin ensimmäisen kerran Roomassa joskus 70-luvun puolivälissä. Mä olin silloin lukiolainen. Ja itse asiassa sillä matkalla kävin myöskin Villa Lantessa sisällä ja näin sen ensimmäistä kertaa. En silloin osannut aavistaa, että mitä siitä kaikkea [Tuomo naurahtaa] seuraisi. Mutta sitten mä muistan kyllä, että tämmöinen innostus antiikkiin kyllä lähti jo ihan lapsena. Mä pienenä lapsena jo hyvin nuoresta iästä asti, mulla oli mahdollisuus matkustaa hyvin paljon ympäri Eurooppaa ja kävin toki sitten Etelä-Euroopan maissa, Italiassa ja Kreikassa, toki muissakin maissa, missä mä näin sitten antiikin kulttuuria paljon. Kaikkia jäänteitä ja raunioita ja tällaisia. Ja kyllä se varmasti innosti jollakin tavalla ja pani kiinnostumaan näistä asioista. Ja sitten mä luin koulussa niin sanotun pitkän latinan ja sehän oli hyvä tausta. Ja se oli hieno aine ja mä pidin siitä kovasti. Ja jos mä muistelen niitä oikein vanhoja aikoja, kun piti esimerkiksi suomen kielen tunnilla pitää joku esitelmä vapaavalittavasta aiheesta, niin minähän puhuin antiikin maailman seitsemästä ihmeestä ja niin edespäin.

Tuomo: No niin.

Mika: Että jotenkin jostain syystä se tarttui sieltä lähtien. Ja todellakin sitten 70-luvulla mä kävin Roomassa ja se tietysti innosti. Siellä oli kaikenlaisia retkiä vähän maaseudullekin. Ja sitten Roomaan mä varsinaisesti ensimmäisen kerran menin sitten pitemmäksi ajaksi 80-luvun alussa. Mutta silloin mä olin jo opiskelija. Ja se oli juuri tällainen Villa Lanten tieteellinen kurssi -81 keväällä, kolme kuukautta. Margareta Steinby oli silloin johtajana. Että mä olin silloin opiskellut pari kolme vuotta yliopistossa latinaa ja kreikkaa ja vähän myöskin klassillista arkeologiaa. Että sieltä se lähti.

Tuomo: Sieltä se kumpuaa. Ja sitten toki olet toiminut instituutissa erinäisissä tehtävissä.

Mika: Kyllä. Joo siis 90-luvulla mä olin niin sanottu tieteellinen assistentti. Silloin tämän paikan nimi oli sellainen. Ja sitten myöhemmin instituutin johtajana 2003–2006. Ja sitten myöhemmin pitkään instituutin hallituksen jäsenenä myöskin. Ja tämän julkaisusarjan Acta Instituti Romani Finlandiaen päätoimittajana nyt aivan viime vuoden loppuun asti.

Tuomo: Joo, kyllä. Joo, itsekin päässyt siihen editoinnin makuun tässä syksyn aikana. Ja sulla on tutkijana hyvin laaja profiili oikeastaan.

Mika: Kyllä.

Tuomo: Että sä olet tutkinut hyvin paljon eri antiikin aspekteja, roomalaista nimitystä, kreikkalais-roomalaista uskontoa. Ja ehkä just olet hyvin tunnettu nimenomaan epigrafiikan alan eli piirtokirjoitusten tutkijana. Tänään mä haluaisin nimenomaan puhua sun kanssa näistä piirtokirjoituksista ja tästä suomalaisten kuuluisasta epigrafisesta traditiosta. Ja tietysti tämä on myös mua itseäni sydäntä lähellä tämä aihe, koska itsekin näitä piirtokirjoituksia tutkin ja olen siinä mielessä osa tätä samaa jatkumoa. Mutta ehkä alkuun olisi hyvä lähteä ihan perusasioista liikenteeseen ja selittää vähän, että mitä nämä piirtokirjoitukset oikeastaan on. Siis mikä on piirtokirjoitus eli mitä siis epigraafikko tarkalleen tutkii?

Mika: No epigraafikko eli piirtokirjoitusten tutkija tutkii kirjoituksia. Ne voi olla hyvin lyhyitä, vaikka puolikkaita kirjaimia, tai valtavan pitkiä, joita on kaiverrettu tai kirjoitettu tai myös maalattu jollekin kestäväälle materiaalille. Ja yleensä puhutaan kivestä. Marmorista tai kalkkikiveä. Mutta myös metallista tehtyjä levyjä, pronssitauluja, lyijylevykkeitä ja tällaisia. Tai sitten muita kestäviä mater-, tai ehkä usein vähemmän kestäviä materiaaleja, keramiikkaa, vaaseja, lasia ja kaikkea tällaista. Tämän kestävä materiaalin määritelmän ulkopuolelle täytyy kyllä sitten jättää rahat, koska ne ei kuulu epigrafiikkaan. Numismaatikot tutkivat antiikin rahoja ja muita rahoja. Ja sitten gemmat, tällaiset.

Tuomo: Aivan.

Mika: Joo. Että ne kuuluu tässä ulkopuolelle. Että kaikki kestäväälle materiaalille jollakin metodilla tuotettu kirjoitus. Ne voi olla komeita suuria tauluja, kivitauluja. Ja sitten täytyy muistaa, että tämä materiaali on sisällöltään aivan loputon. Se voi olla mitä tahansa. Jos me ajatellaan seinägraffitoja, joista täällä on varmaan aiemminkin puhuttu, niin se on ihan mitä tahansa sattumalta tai vähemmän sattumalta, joku on raapustanut johonkin seinälle tai sitten johonkin muuhun esineeseen. Tai sitten ne voi olla hautakiviä, ne voi olla kunniadekreettejä, rakennuspiirtokirjoituksia. Ne voi olla kiroustauluja tai melkein mitä tahansa. Elikkä tässä mielessä ne on aineistona oikeastaan tällainen loputon aarreaitta. Ja siinä mielessä aika kiinnostava, että kaikki antiikintutkijat, tutkii mitä tahansa, niin joutuu melkein pakostakin enemmän tai vähemmän käyttämään piirtokirjoituksia.

Tuomo: Joo. Mun pitikin itse asiassa kysyä tuosta, että minkälaisia kaikenlaisia erilaisia piirtokirjoituksia meillä on. Ja tässä tulikin vähän sitä. Ja tässä tuli toisaalta myös toinen kiinnostava asia esiin, just tämä piirtokirjoitusten funktio. Koska tietyllä tavalla, jos mietitään tällaisia niin sanottuja klassisia piirtokirjoituksia, siis esimerkiksi hautakiviä ja vaikkapa rakennusten julkisivuihin kirjoitettuja tai veistosten jalustoihin kirjoitettuja tekstejä, niin näillä on tällainen tietty jonkinlainen tarkoitus, että pyritään säilyttämään jonkun asian muisto.

Mika: Kyllä.

Tuomo: Mutta sehän ei sitten toisaalta välttämättä kuitenkaan päde ihan kaikkiin. Että sä mainitsit tässä graffitot ja sä mainitsit tällaisiin ruukkuihin ja lasiesineisiin kirjoitetut tekstit. Niin voisi kuvitella, että näihin kuitenkin ei välttämättä sitten päde tämä tällainen ihan samanlainen muiston säilymisen funktio.

Mika: Ei ehkä aina muiston säilymisen funktio, mutta kyllä se varmaan on niin, että mitä tahansa antiikin ihminenkin tai ylipäänsä ihminen minä aikakautena tahansa tuottaa tai valmistaa tai kirjoittaa, niin kyllä se aina on johonkin tarkoitettu. Että joku yleisö sillä on. Jostakshan kirjoitetaan itselle, ettei sitä ole tarkoitettu kenenkään muun nähtäväksi. Mutta kyllä sillä, aina yleensä periaatteessa tällaisella kirjoitetulla tuotteella, on se mitä tahansa ja missä tahansa, niin kyllä se jollekin on suunnattu. Siinä on aina joku yleisö. Ja hyvin usein sitten se on tarkoitettu muiston säilyttämiseksi. Ja sen takiahan me kutsutaan, tai roomalaiset kutsuivat, hautamonumentteja nimenomaan monumenteiksi, koska niiden tarkoitus on siis välittää tätä vainajan muistoa. Ja käytettiin myös nimitystä memoria tai kreikassa mnemē. Nämä kaikki nimitykset kertoo siitä, että sen tekstin ja itse monumentin, nehan muodostaa tällaisen yhteyden keskenään, ei ole tekstiä ilman monumenttia eikä monumenttia ilman tekstiä, sen tarkoitus on välittää muistia ja muistitietoa eteenpäin.

Tuomo: Ja tuossa tuli myös, itse asiassa tuli nyt mieleen, kun mainitsit, että miten nämä antiikin ihmiset puhui näistä piirtokirjoituksista, että itse asiassa, kun me puhutaan, vaikka meillä on tällaisia sanoja kuin inskriptio ja epigrafe ja muuta. Niin käyttikö antiikin ihmiset näitä termejä vai onko nämä sitten tavallaan meidän myöhemmin näille jotenkin antamia?

Mika: No kyllä tätä, siis Kreikassa tätä epigraphen-verbiä kyllä käytetään. Siis, kun kirjoitetaan kiveen tai johonkin. Roomalaisethan puhuivat tituluksista, eikö näin?

Tuomo: Joo.

Mika: Eli tämä inskriptio-termi, sehän kuvaa siis tällaista, teknisessä mielessä sitä kirjoittamista. Mutta sitä ei kai niinkään käytetty sitten siitä itse piirtokirjoituksesta antiikin aikana.

Tuomo: Joo. Mitä kaikkea näistä piirtokirjoituksista saa irti? Että mitä hyötyä niistä on antiikintutkimukselle? Mainitsitkin toki jo sen, että niitä on vähän vaikea välttää, jos esimerkiksi...

Mika: Joo.

Tuomo: ...antiikin historiaa haluaa tutkia. Mutta anna vähän esimerkkejä, että mitä kaikkea sieltä saa irti?

Mika: No se on aivan loputon aarreaitta. Jos ajatellaan kielentutkijaa vaikka, tutkitaan kreikan kieltä tai latinan kieltä, niin nämä piirtokirjoituksethan usein välittävät erilaisia kielimuotoja, erilaisia rekistereitä, murteita vaikka kreikkalaisessa maailmassa ja niin edespäin. Graffitoissa tai tällaisissa niin sanotuissa kansankielisissä teksteissä, niin löytyy tämän tyylilajin ilmaisuja hyvin paljon. Ja kielentutkijat, sosiolingvistit, kielen historian tutkijathan on tällaisista löydöistä hyvin iloisia. Uskonnotutkijat. Antiikin uskonnon tutkijoille se on aivan loputon lähdemateriaali. Jos joku tutkii, niin kuin minä olen tutkinut hyvin paljon, dedikaatioita, joita on tehty jumalille, ihmiset dedikoivat jotakin jumalille ja niihin liittyy hyvin usein piirtokirjoituksia, joista saa erilaisia tietoja. Niin tämä kertoo erittäin paljon sitten antiikin uskonnoista, rituaaleista ja tällaisista rituaalisista käytännöistä. Ja sitten historian, sosiaalishistorian, talous historian ja tällaisten alueiden tutkimuksessa, niin piirtokirjoituksethan ovat aivan korvaamaton lähde.

Tuomo: Ja miksi nämä esimerkiksi, jos lähdetään vaikka sosiaalishistorian näkökulmasta, niin miksi piirtokirjoitukset on niin hyvä lähderyhmä siihen? Tai oleellinen lähderyhmä?

Mika: No sieltä löytyy kaikenlaisia tietoja, jotka liittyy talouteen, ammatteihin, ihmisten sosiaalisen statukseen. Ja ilman piirtokirjoituksia, jos meillä olisi pelkästään kirjallinen materiaali, siis kaunokirjallisuus, historiankirjallisuus ja muu tällainen, niin meiltä jäisi valtava lähdemateriaali täysin ulottumattomiin.

Tuomo: Joo. Eli niitä tekivät monet sellaisetkin ihmiset, jotka ei kuulunut tähän perinteiseen eliittiin.

Mika: Kyllä.

Tuomo: Että siellä on edustettuna yhteiskunta hyvin laajasti.

Mika: Joo. Ja sittenhän tietysti siis Rooman talouselämä, tai Kreikan, antiikin maailman talouselämä, tuotanto, hallinto ja kaikki se, koko se koneisto, niin tuottaa valtavasti piirtokirjoituksia, koska asioita täytyy dokumentoida ja arkistoida ja kirjoittaa muistiin. Ja siitä me saadaan ihan suoraan tietoa siitä, miten nämä asiat olivat.

Tuomo: Joo. Eli siinä missä ehkä myöhempien aikojen historiantutkijalla on käytössä kaikenlaisia arkistoja ja muuta, niin antiikintutkijalla on nimenomaan piirtokirjoituksia...

Mika: Joo.

Tuomo: ...dokumentteina myös.

Mika: Ja sitten täytyy muistaa, että piirtokirjoituksia tietysti on säilynyt valtavan suuri määrä. Pelkästään Rooman kaupungista on kyllä varmasti yli satatuhatta piirtokirjoitusta. Osa niistä on, useita tuhansia on kreikankielisiä. Valtaosa latinankielisiä. Ja koko antiikin maailmastahan on satoja satojatuhansia, varmasti kuusi-seitsemäsataatuhatta piirtokirjoitusta.

Tuomo: Joo.

Mika: Toki joukossa on valtavasti fragmentaarisia, mutta se aineisto on hyvin laaja ja monipuolinen. Mutta pitää tietysti muistaa, että se on vain pienen pieni osa siitä, mitä aikoinaan on ollut.

Tuomo: Joo, tämä on ihan totta. Että vaikka meillä on valtava määrä, niin ei meillä ikinä tietenkään ole kuin pieni osa siitä, mitä silloin aikanaan on ollut. Mutta siitä huolimatta, niin tämä valtava määrä siis toisin sanoen mahdollistaa myös tällaisen tietynlaisen määrällisen, tilastollisen analyysin...

Mika: Kyllä, näin on.

Tuomo: ...mitä ei aina kaikissa antiikintutkimuksen lähderyhmissä voida-

Mika: Joo, toisaalta joskus näin on ehdottomasti, kun tutkitaan suuria massoja, niin siitä voidaan tehdä johtopäätöksiä. Tällaisia statistisia johtopäätöksiä. Mutta sitten on tietysti hyvin merkittäviä kuuluisia, kiinnostavia yksittäisiä piirtokirjoituksia, jotka sinänsä yksinään kertovat hyvin paljon jostakin ilmiöstä tai asiasta. Ajatellaan jotakin vaikka Espanjan maaperästä jonkun pellon alta löytynyttä kopiota Rooman senaatin päätöksestä. Se on se dokumentti, se ainut dokumentti, joka kertoo siitä asiasta. Ja sitten monia paljon muitakin tällaisia. Esimerkiksi tulee mieleen monet runomuotoiset piirtokirjoitukset ja niin edespäin. Eli myöskin yksittäinen dokumentti voi sinänsä olla hyvin arvokas.

Tuomo: Joo. Ja sitten tietysti täytyy nyt tässä itse nostaa esiin, että tietysti myös esimerkiksi nimistä voidaan päätellä paljon...

Mika: Kyllä, kyllä.

Tuomo: ...näiden piirtokirjoitusten.

Mika: Joo. Siis hautakivet, ja toki muutkin, mutta erityisesti hautakivethän ovat täynnä tietysti tätä niin sanottua onomastista tietoa. [rauhallista kielisoitinmusiikkia alkaa soimaan taustalla] Eli siellä on henkilöiden, vainajien nimiä. Ja sitten näiden piirtokirjoitusten pystyttäjät. Ilman piirtokirjoituksia, niin kyllä se antiikin nimitutkimus jäisi aika köyhäksi.

[rauhallista kielisoitinmusiikkia, musiikki vaimenee taustalle]

Tuomo: Piirtokirjoituksethan ei tosiaan ole ikinä pelkkiä tekstejä, vaan myös objekteja.

Mika: Kyllä.

Tuomo: Ja niillä on aina tietynlainen ehkä arkeologinen materiaallinen konteksti.

Mika: Ehdottomasti.

Tuomo: Ja tässäkin nousee esiin tämä tavallaan, [musiikki vaimenee hiljalleen] että ymmärtääkseen niitä täytyy paitsi ymmärtää niitä kieliä, niin täytyy myös ymmärtää antiikin materiaalista kulttuuria jonkin verran.

Mika: Kyllä, näin on. Ja on hyvä muistaa, että osa teksteistä oli kuitenkin sanomaltaan ja merkitykseltään symbolisia. Esimerkiksi jotkut lakitaulut, jotka oli kirjoitettu hyvin pienillä kirjaimilla, jotka saattoi olla hyvin pitkiä tekstejä. Sitä tekstimassaa oli paljon, ei mitään välimerkkejä. Ne oli kenties sijoitettu jonnekin aika korkealle, ei niitä pystynyt kukaan lukemaan. Ja se sisältökin saattoi olla sellaista, että olisi pitänyt olla joku juristi tai hallinnon asiantuntija, että olisi sieltä jotakin ymmärtänyt. Siis monet monumentit, joissa on piirtokirjoituksia, niin oli tarkoitettu katsottaviksi. Että se oli se niiden funktio.

Tuomo: Joo, tämä on-

Mika: Ja voinko lisätä, että tähän liittyy sitten kysymys myöskin lukutaidosta.

Tuomo: Joo. Tämä oli itse asiassa se, mikä mun täytyikin kysyä.

Mika: Kuka osasi lukea ja kirjoittaa. Ja arvioitahan on tästä tehty aika paljon ja tätä on tutkittu. Esimerkiksi nyt aika pessimistiset arvioijathan ovat joskus sanoneet, että ehkä antiikin maailmassa noin 15 prosenttia koko väestöstä, kaikesta ylipäänsä oli alfabeetteja sanan mukaisesti elikkä osasivat a:n ja b:n, alfan ja beetan, olivat siis luku- ja kirjoitustaitoisia. Se on kai vähän liian pessimistinen arvio. Mutta kuitenkin merkittävä osa väestöstä oli aina luku- ja kirjoitustaidottomia. No jos meillä on piirtokirjoituksia eikä niitä monet osaa lukea, niin se herättää tietysti erilaisia kysymyksiä.

Tuomo: Joo, tämä mun olikin tarkoitus just itse asiassa kysyä. Just tämä, että kun ne kreikkalaiset ja roomalaiset, ehkä ennen kaikkea vielä roomalaiset siitä Augustuksen ajasta eteenpäin, teki niin valtavat määrät niitä piirtokirjoituksia, niitä on joka paikka täynnä. Edelleenkin niitä löytyy mitä ihmeellisimmistä paikoista.

Mika: Kyllä.

Tuomo: Niin täytyyhän sen jotain kertoa siitä, että jonkunhan niitä on täytynyt voida lukea.

Mika: Tähän liittyy tietysti se, että juuri niin kuin sanoit, niin Augustuksen ajasta elikkä sieltä ihan varhaiselta keisariajalta kyllä alkaa tällainen epigrafinen buumi. Tilastollisesti ja suhteellisesti piirtokirjoitusten tuotannon määrä kasvaa. Ja se oli hyvin merkittävä ensimmäisellä ja sitten toisella vuosisadalla. Ja se siis, jos ajatellaan nyt Rooman imperiumia, niin se hallinto, hallintorakenne, hallintokoneisto, se oli sellaista, että se tuotti kirjoitettua materiaalia ja sitä haluttiin sitten kirjoittaa esiin ja näkyviin ja muistiin. Ja kyllä monet olivat sitten tällaisia symbolisia tekstejä.

Tuomo: Joo.

Mika: Ja tähän liittyy tietysti se kiinnostava asia, kun monet eivät osanneet lukea itse, niin osasivat kuitenkin kuunnella. Nimittäin tekstejä luettiin ääneen. Se oli jo vanhastaan Kreikassa aika yleinen käytäntö. Lakitekstejä suurelle yleisölle luettiin ääneen, myöskin sen lainsäädäntöprosessin aikana. Erilaisia dekreettejä. Ja kyllähän tämä taa säilyi hyvin pitkään. Niin vielä Bysantin aikana esimerkiksi kirkoissa, kun niissä sisällä oli mosaiikkitekstejä tai maalattuja tekstejä, niin niitä kirkkokansalle sitten myöskin luettiin ääneen. Meillä on tästä erilaista dokumentaatiota.

Tuomo: Joo. Toi on myös kiinnostava, että tosiaan ne tekstit oli tarkoitettu luettavaksi ääneen, jolloin siinä on tietyllä tavalla vähän tällainen, voisi sanoa performatiivinen [pieni naurahdus] aspekti mukana tässä.

Mika: Ehdottomasti. Ja meillä on muutamia yksittäisiä hyvin kiinnostavia piirtokirjoituksia. Tulee mieleen Italiasta, en nyt muista mistä, mutta jostakin Rooman etelä- tai itäpuolelta tienvarresta löytynyt hautapiirtokirjoitus, jossa se teksti, niin kuin usein oli tapana, niin puhuttelee. Se puhuu ensimmäisessä persoonassa, tämä hautakivi, ohikulkijalle. Useinhan siellä sanottiin, että muista, että sinäkin olet kuolevainen ja myöhemmin tulet sitten lepäämään tällaisen kiven alla. Niin eräessä tekstissä sanotaan, että jos luet minut tai kuuntelet, kun joku lukee tämän tekstin...

Tuomo: Aivan.

Mika: ...että siinä on selkeä viittaus siihen, että jos joku ei osakaan lukea ja joku muu, ehkä seuralainen tai muu ohikulkija sitten pyydettyä lukee sen. Että se on aika kiinnostava esimerkki.

Tuomo: Joo. Tämä on hyvin tällainen suora viittaus tähän, että niitä tosiaan oli tarkoitus lukea ääneen. Ja tuli vielä tästä piirtokirjoitusten ja lukutaidon suhteesta sellainenkin juttu mieleen, että tietysti kun puhutaan lukutaidosta, niin mitä me sillä edes tarkoitetaan.

Mika: Niin.

Tuomo: Että se on eriasia voida lukea jotain piirtokirjoitustekstiä kuin sitten jotain semmoista kursiivitekstillä kirjoitettua papyrusta vaikkapa.

Mika: Joo.

Tuomo: Että siinä on myös, että moni osa väestöstä ehkä osasi just tulkita jossain määrin näitä piirtokirjoituksia, vaikka ei sitten olisikaan osannut itse kirjoittaa jotain-

Mika: Ja lukutaitohan on vähän tällainen suhteellinen käsite.

Tuomo: Kyllä, juuri näin.

Mika: Että on olemassa erilaisia lukutaitoja. Kehnokin lukutaito saattaa usein riittää aivan hyvin käytännön elämässä.

Tuomo: Juuri näin. Ja ehkä, voisiko ajatella, että tässä jopa on auttanut se, että roomalaiset piirtokirjoituksethan on usein tällaisia aika formulaisia, että niissä on tietyt kaavat ja lyhenteet, jotka toistuu?

Mika: Se helpottaa kyllä varmasti, jos ajatellaan nimenomaan hautakiviä, jotka yleensä alkavat Dis Manibus ja sitten siinä on henkilön nimi. Moni varmaan tunnisti, vaikka nyt ei olisi kunnan lukutaitoa, niin ainakin siitä sen etunimen, siinä oli M, se on Marcus ja näin, Publius tai Lucius. Ja sitten joku sukunimi. Että siis varmasti pystyttiin ymmärtämään, missä siinä on se nimi ja jotenkin hahmottamaan se, ja sitten siinä "eli niin ja niin monta vuotta". Että kyllä mä luulen, että hyvin moni, suuri osa pystyi hahmottamaan sen viestin, mikä tällaisessa tekstissä oli.

Tuomo: Joo.

Mika: Ehkä sitten pitemmässä hautatekstissä, jos siinä oli vaikka joku runo mukana, niin kuin aika usein oli, niin se saattoi jäädä sitten hämäräksi.

Tuomo: Niin, kyllä. Mutta joo, tämä on todella kiinnostava juttu kaiken kaikkiaan. Mennänsä nyt hetkeksi tuonne, kun tässä aiemmin jo mainittiin tämä suomalaisten kuuluisa epigrafinen traditio. Niin puhutaas hetken aikaa siitä, että mistä nyt on kyse. Ja Suomen Rooman-insituutillahan tietysti on ollut aika merkittävä rooli tämän tradition synnyssä.

Mika: Kyllä.

Tuomo: Haluaisitko sä vähän tästä kertoa?

Mika: Joo, ehdottomasti. Siis 50-luvun puolivälissä, -54, instituutti aloitti toimintansa. Mutta jos mennään ihan pikkuisen siitä taaksepäin, niin kyllä ennen Suomen Rooman-instituuttiakin Suomessa harrastettiin epigrafiikkaa ja tutkittiin piirtokirjoituksia. Sieltä kyllä täytyy sanoa pari nimeä. Hyvin monet tutkijat, antiikintutkijat jo sitä ennen 1800-luvulta lähtien kyllä joutuivat pakostakin välillä viittaamaan piirtokirjoituksiin. Mutta kyllä sieltä voi nostaa ylös esimerkiksi Herman Gummeruksen, joka oli...

Tuomo: Aivan.

Mika: ...Helsingin yliopiston professori, taloushistorian tuntija, Rooman taloushistorian tuntija. Hän käytti piirtokirjoituksia, mikä on ilmeistä. Hänen oli pakko käyttää niitä. Johannes Sundwall, Åbo Akademin antiikin kulttuurin ja kielten pitkäaikainen professori. Hän harrasti kaikkea mahdollista melkein, tutki lineaari-B-tekstejä.

Tuomo: Kyllä.

Mika: Itsekin olen niitä vähän tutkinut. Ja sitten tutki myöhäisantiikin yhteiskuntaa hyvin monella -, ja kaikkea siltä väliltä. Hän harrasti myöskin piirtokirjoituksia, enemmänkin sitten kuitenkin kreikkalaisia. Ja Arne Salenius, joka oli lyhyen aikaa kreikan professori 20-luvun lopussa, 20-30-luvun vaihteessa. Niin hän oli aika merkittävä kreikan murteiden tutkija. Ja kun tutkii Kreikan murteita, niin ei voi taaskaan välttää piirtokirjoituksia.

Tuomo: Aivan.

Mika: Että kyllä näitä oli. Mutta sitten siis todellakin Suomen Rooman-instituutissa, niin ensimmäinen, sanotaan nyt varsinainen tieteellinen johtajahan oli Henrik Zilliacus, joka oli kreikan kirjallisuuden professori Helsingissä. Ja hän sitten perusti tutkimusryhmän, niin kuin johtajat aina siellä tapaavat tehdä, lähes aina. Ja hänen aiheensa sitten liittyi tällaiseen merkittävään Vatikaanin museoissa olevaan epigraafiseen kokoelmaan, tämän niin sanotun Galleria Lapidarian piirtokirjoitukseen. Joista sitten syntyikin julkaisu ja se sai aika hyvän vastaanoton silloin.

Tuomo: Joo. Tämä oli -56-59.

Mika: Joo, hän oli johtajana -56-59.

Tuomo: Joo. Ja ilmeisesti tässä projektissa oli mukana myös muun muassa Iiro Kajanto.

Mika: Iiro Kajanto. Sittemmin latinan kielen professori Helsingin yliopistossa. Ja hyvin merkittävä roomalaisten nimien tutkija, niin kuin me kaikki tiedämme. Myöhemmin sitten näitä epigraafisia projekteja siinä alkuvaiheessa tuli enemmänkin. Veikko Väänänen tutki työryhmänsä kanssa Palatium-kukkulan graffitoja, siitäkin tuli merkittävä julkaisu. Siellä oli myöskin Heikki Solin mukana...

Tuomo: Kyllä.

Mika: ...yksi kaikkein tunnetuimpia suomalaisia, ellei tunnetuin varmaankin, epigraafikkona. Myöhemmin sitten Veikko Väänänen oli toisenkin kerran johtajana, kymmenisen vuotta myöhemmin, 60-luvun lopulla. Ja silloin tutkimuksen kohde

oli myöskin epigrafinen, Vatikaanin alueella ollut tällainen vanha roomalainen hautausmaa, joka oli tietysti täynnä hautapiirtokirjoituksia.

Tuomo: Kyllä.

Mika: Ja monet muutkin, 80-luvulla Anne Helttula johti työryhmää, kun hän oli johtajana. Ja siinä tutkittiin Rooman satamakaupungin Portuksen hautausmaata ja sen piirtokirjoituksia. Mutta jos nyt vielä palataan tuohon 70-luvun loppuun, jolloin Heikki Solin oli johtajana.

Tuomo: Niin, aivan.

Mika: Ja hän on kyllä hyvin tunnettu, edelleenkin aktiivisesti toimiva epigraafikko. Varmasti tunnetun kautta aikain suomalaisista epigraafikoista. Ja hänen projektinsa aihehan liittyi eteläiseen Latiumiin ja Campaniaan, sen historiaan, sosiaalishistoriaan, instituutioihin. Ja sitten tietysti näihin piirtokirjoituksiin. Ja sinä aikana hän sitten päätyi tällaisen hyvin suuren kansainvälisen projektin johtajaksi, nimittäin *Corpus inscriptionum Latinarum* volyymi 10-

Tuomo: Haluatko sä nopeasti vähän kertoa kuulijoille, että mikä on *Corpus inscriptionum Latinarum*, lyhyesti?

Mika: Joo. *Corpus inscriptionum Latinarum* on tällainen monumentaalinen projekti, joka syntyi jo siinä reilusti 1800-luvun puolella Saksan maaperällä. Ja sen tarkoitus on koota yhteen kaikki piirtokirjoitukset, joita on aiemmin tunnettu. Ja sitten siinä on, siinä täytyy siis nähdä yleensä ne piirtokirjoitukset ja jotenkin dokumentoida se teksti. Siis valtava korpus, kokoelma, joka käsittää kaikki piirtokirjoitukset joltakin tietyltä alueelta. Ja tämä volyymi 10 käsittää siis suuren osan Rooman kaupungin eteläpuolista Italiaa. Ja sitten siinä on näitä saaria myöskin, Sardinia ja Maltat ja muut, Sisiliat, siinä mukana. Niin tämä volyymi 10 siis todellakin sitten jotenkin ohjautui Heikki Solinille. Ja tämä projektin on edelleenkin voimissaan. Ja olen siinä itsekin ollut sitten mukana.

Tuomo: Kyllä. Eli tosiaan on kyllä instituutin historiassa paljon tätä tutkittu. Ja sitten laajemminkin tietysti suomalaisessa traditiossa löytyy tätä. Suomalaiset on ennen kaikkea ehkä just antiikintutkimuksen maailmassa tunnettuja tästä epigrafisesta traditiosta.

Mika: Joo. Ja Roomassahan puhutaan myöskin edelleenkin tällaisesta suomalaisesta koulukunnasta, joka liittyy kyllä myöskin sitten tähän nimitutkimukseen. Ja tässä yhteydessä siis epigrafiikka ja nimitutkimus, nehan auttavat toisiaan ja täydentävät toisiaan. Koska ei voi olla olemassa toista ilman toista. Että suomalainen koulukunta on tällä alalla ihan kansainvälisesti tunnustettu.

Tuomo: Miksi suomalaiset on päätenyt juuri piirtokirjoituksia tutkimaan eikä vaikka jotain, no, jotain muuta?

Mika: Kyllä siihen on varmasti erilaisia syitä. Mutta jos ajattelee sitä 50-luvun alkupuolta, oltiin vähän sodanjälkeisessä ajassa ja eikä nyt niin kovin suuria sponsorirahoja ollut tällaiseen arkeologiseen kaivaukseen. Yleensä nämä ulkomaalaiset instituutit niin Roomassa kuin Ateenassakin, niillä on yleensä tällainen arkeologinen kaivauksehde tai joku tämäläinen projekti. Mutta ei Suomella ollut oikein mahdollisuuksia, ei työvoimaa eikä varallisuutta. Se vaatii aika paljon hallintoa ja organisaatioita ja useita ihmisiä. Eli tämä oli tällainen, jossain mielessä, voisiko sanoa köyhän miehen projekti. Ja se on aika helppoa, yksikin ihminen voi tehdä jotakin merkittävää epigrafista työtä. Että mä luulen, että siinä oli myöskin tämäläisiä syitä taustalla. Ja kun Suomessa siihen aikaan koulutettu antiikintutkijoiden joukko oli pääasiassa filologeja, niin filologeillehan sopii piirtokirjoitusten tutkiminen varsin hyvin. Ja monet näistä varhaisista epigraafikoistahan olivat nimenomaan filologeja, ne eivät olleen taidehistorioitsijoita tai arkeologeja tai tällaisia. Että siinä oli se filologinen näkökulma aika tärkeä.

Tuomo: Ja tähän tietysti liittyy myös sekin, että uusia piirtokirjoituksia, joita tutkitaan, tai sä mainitsit jo, että on tavallaan tärkeä periaate pyrkiä näkemään se teksti ikään kuin paikan päällä ja ihan livenä. Mutta tietysti meillä on myös paljon, jotka ei ole säilynyt ja me ei tiedetä, missä ne on.

Mika: Näin on.

Tuomo: Ja sitten ainoat, mitä meillä on säilynyt, on tällaiset ikään kuin käsikirjoitukset tai kopiot, joita on kirjoitettu 1800-luvulla, 1900-luvun alussa. Ja niitä sitten erilaisissa arkistoissa ja kirjastoissa voi tutkia.

Mika: Joo. Ja näitä on hyvin paljon. Itse asiassa tähän liittyvä traditio on kyllä ikivanha. Meillä on tieto, että jo antiikin aikana oli tällaisia kokoelmia, siis kirjoitettuja kokoelmia, joihin jotkut kopioivat tekstejä. Tämä ilmiö tunnetaan jo antiikin ajalta. Ja sitten sitä harrastettiin keskiajalla, renessanssin ajalta sitten paljon enemmän. Elikkä jotkut keräilivät, matkustivat ympäri antiikin maailmaa ja menttiin kauaskin. Italiasta voitiin mennä Kreikkaan ja Turkkiin tai minne alueelle tahansa, jossa oli näitä antiikin tekstejä. Niitä sitten kopioitiin.

Tuomo: Joo. Tästä itse asiassa tulikin mieleen yksi aika kiinnostava aspekti eli tällaiset väärennökset, joita on myös harrastettu tämän takia, että on jotenkin pidetty oleellisena, että tällaisia erilaisia antiikin piirtokirjoituksia ja muita löytyy. Niin näitähan on sitten, just esimerkiksi renessanssin aikana ja muuta, pyritty tekemään mahdollisimman aidon näköisiä ikään kuin roomalaisia piirtokirjoituksia. Mutta osoittautunut väärennökseksi.

Mika: Joo. Näitä tehtiin. Siis on olemassa erilaisia väärennöksiä. Siis näitä ihan aitoja oikeita monumentteja, vaikka kivimonumentteja, niin nehan saattavat olla väärennöksiä. Ja sitten on siis väärennöksiä sellaisia, että on joihinkin koodeksiin tai käsikirjoituksiin tehty kopioita, jotka ovat väärennöksiä. Ne voivat olla siis täysin fiktiivisiä, ettei ole ollut mitään kiveä tai tällaista. On hyvin monenlaisia väärennöksiä. Tunnetaan joitakin hyvin kuuluisia väärentäjiä,

esimerkiksi italialainen Pirro Ligorio. Mutta on kyllä käynyt ilmi, että ei ne kaikki ole väärennöksiä. Ja se vaatii kyllä aikamoista ammattitaitoa sitten erottaa aito ja väärä, koska ne on usein tehty aika hyvin. [rauhallista kielisoitinmusiikkia alkaa soimaan taustalla] Että jos me tunnetaan joku henkilö väärentäjänä, että hän joskus väärentää ja hän on hyvin ammattitaitoinen, niin se voi olla kyllä erittäin vaikeata sitten erottaa se aidosta.

Tuomo: Joo, tämä on kyllä hyvin kiehtova maailma. Ja jotenkin osoittaa nimenomaan tämän, mitä sanoit, että tässä tarvitaan kyllä aikamoista salapoliisityötä välillä näiden...

Mika: Kyllä.

Tuomo: ...piirtokirjoitusten tutkimisessa.

[rauhallista kielisoitin musiikkia, musiikki vaimenee taustalle]

Tuomo: Toisinaan tosiaan on tietoa siitä, että missä näitä on. Ja niitä välillä löytyy ihan sattumaltakin. Ja tietysti jatkuvasti uusissa kaivauksissa löytyy uusia piirtokirjoituksia. [musiikki vaimenee hiljalleen] Mutta välillä niitä on ihan sattumalta vaikka käytetty rakennuksen seinässä tämmöisenä...

Mika: Kyllä.

Tuomo: ...rakennuspalikkana jossain Roomassa tai muualla Italiassa. Mutta jos on piirtokirjoitusten kanssa tämmöisissä niin sanotuissa kenttätoissa, niin minkälaista se ihan konkreettisesti voi olla se epigraafikon arki? [pieniä naurahduksia]

Mika: Joo, no se tietysti on tämmöistä vähän niin kuin metsästämistä. Joskus vähän niin kuin Indiana Jones -tyypistä seikkailuakin, että kyllä semmoistakin tulee mieleen. No ensin pitää tietysti, jos periaatteessa kaikki olemassa olevat epigrafiset dokumentit pitäisi nähdä ja löytää, valokuvata, dokumentoida, kopioida paperille tai jotenkin muuten, niin niitä täytyy lähteä metsästäämään. Ja ensin pitää hankkia tiedot, että missä niitä on. Ja niitähän voi olla ihan missä tahansa. Koska piirtokirjoitukset usein eivät ole siis siinä alkuperäisessä paikassa, vaan ne ovat jo antiikin ajoista lähtien alkaneet kiertää. Niitä on kierrätetty, uusiokäytetty. Niin kuin sanoit, niitä voi olla keskiaikaisten rakennusten tai myöhempien kirkkojen, palatsien seinissä tai muureissa. Tai niitä voi löytyä ihan mistä tahansa. Jotta tähän nyt pääsisi kiinni tähän prosessiin, niin täytyy olla yhteydessä paikallisiin ihmisiin. Siellä aina täytyy olla näitä informanteja. Ja näinhän oli jo kuuluisan Theodor Mommsenin aikana, joka pani liikkeelle tämän koko projektin *Corpus inscriptionum Latinarum*. Hänellä oli valtavasti eri puolilla Italiaa ja muissakin maissa Rooman imperiumin alueella tämmöisillä paikallisyhteyksiä, joihin hän oli tiiviisti-

Tuomo: Joo, eli kontaktit on oleellisia.

Mika: Kontaktit on oleellisia. Ja sitten näiden kontaktien kanssa liikutaan siellä maastossa tai ihan missä tahansa. Se voi olla maaseudulla, jollakin vuorella tai jonkun linnan sisällä, palatsissa, jossakin ihmeellisessä homehtuneessa kellarissa tai metsässä. Kaikissa mahdollisissa kuviteltavissa paikoissa. Ja siellä toivon mukaan sitten on tämä piirtokirjoitus. Ja usein se ei todellakaan ole alkuperäisellä paikallaan, mikä on vahinko.

Tuomo: Kyllä.

Mika: Koska se, että me saataisiin joku piirtokirjoitus tai antiikin dokumentti in situ niin sanotusti, että se olisi siinä alkuperäisessä kontekstissa, niin sehän olisi meille hyvin arvokas tieto.

Tuomo: Joo, tähänhän takia tämmöiset paikat kuin vaikkapa, otetaan nyt esimerkiksi vaikka Ostia, on aika kiinnostava, että siellä hautausmaalla meillä monesti on...

Mika: Joo, näin. Kyllä.

Tuomo: ...piirtokirjoitukset siellä, missä ne on alun perinkin olleet. Ja tämä ei ole tosiaankaan mikään itsestäänselvyys missään nimessä. Ja sitten tietysti eri museoiden kokoelmathan on pullollaan näitä piirtokirjoituksia.

Mika: Joo.

Tuomo: Ja museoiden varastot myös.

Mika: Joo. Italiassakin on siis hyvin merkittäviä, laajoja epigrafisia kokoelmia. Tietysti Vatikaanin museoiden kokoelmat on suuret, nehan jo mainittiin. Sitten tietysti Napolin kansallismuseon kokoelmat ovat erittäin merkittävät ja kuuluu suurimpiin epigrafisiin kokoelmiin maailmassa. Ja sielläkin on tullut työskenneltä aikoinaan kuukausikaupalla ellei peräti vuosikaupalla, niissä kellareissa ja varastoissa, joissa oli pölyä ja hämähäkinseittiä [Tuomo naurahtaa] ja kaikkea muuta tällaista.

Tuomo: Joo. Ja sittenhän niitä on tietysti päätyntä erinäisin tavoin myös entisen Rooman valtakunnan rajojen ulkopuolelle.

Mika: Kyllä. Museoista löytyy siis Euroopasta joka puolelta, Yhdysvalloista paljon. Ja löytyy niitä tuolta Pietaristakin.

Tuomo: Ruotsistakin.

Mika: Ruotsista löytyy hyvin merkittäviä kokoelmia. Se, mistä niitä löytyy, niin kertoo tietysti tämän maan historiasta, kenties jostakin hallitsijoista, jotka ovat koonneet tällaisia kokoelmia.

Tuomo: Joo, esimerkiksi Kustaa III:n tämä kokoelma...

Mika: Kyllä.

Tuomo: ...Tukholmassa, niin siellähän on muutamia ihan kiinnostavia tapauksia.

Mika: Joo. Ja sittenhän monet kokoelmat on syntynyt sillä tavalla, että tietyt maat ovat rahoittaneet suuria kaivauksia, ranskalaiset, englantilaiset, saksalaiset, italialaiset jossakin kohteessa jollakin alueella. Ja jo 1800-luvulla vaikka. Ja sitten sen seurauksena sieltä on pääty-, tai sanotaan suoraan, sieltä on usein ryöstetty tai tuotu myös epigraafista aineistoa koristamaan sitten näitä paikallisia kokoelmia.

Tuomo: Joo, tämä on aivan totta. Tässä tietysti olisi miljoona asiaa, josta voisi kysyä ja eri suuntia, mihin tätä keskustelua voisi viedä. Mutta mä ajattelin kysyä myös vähän tästä sun johtajakauden projektista Suomen Rooman-instituutissa. Että se oli nimenomaan, käsitteli oraakkeleita.

Mika: Se käsitteli oraakkeleita. Ja miksi se käsitteli oraakkeleita, mä luulen, että se johtuu siitä, että mä olin kyllä hyvin kauan, mä muistan jo sieltä ihan opiskeluaikojen alkua ajoista lähtien, jostakin syystä ollut kiinnostunut siitä, miten ihmiset, siis tavalliset kuo-, miten kuolevainen ihminen on yhteydessä jumaluuteen, jumalaan tai jumalattareen. Eli tästä kuolevaisten ihmisten ja jumalten maailman välisestä kontaktista. Sehän on suhdetoimintaa, että miten sitä ylläpidetään. Ja sen takia mä olen ollut hyvin paljon kiinnostunut näistä dedikaatioista. Ja nyt tämä oraakkeli-instituutio, jossa siis ihminen kysyy jumalalta jotakin tai konsultoi jostakin syystä jumalaa, niin sehän liittyy tähän yhteyden ylläpitämiseen. Eli se on yksi muoto siitä, miten kuolevainen ihminen on tai haluaa olla tai hänen pitää olla yhteydessä jumaluuteen. Ja kyllähän tässä, jos miettii vaikka kaikkein kuuluisinta oraakkelia, siis Kreikan Delfoissa sijainnutta Apolloa, niin oraakkeliin, kyllähän siinä perustamismyytissäkin jo Apollo itse sanoo, että hän on perustanut ja halunnut luoda tämän instituution sen takia, että ihmiset voi kysyä jumalilta jotakin. Että siinä syntyy tällainen kommunikaatioyhteys.

Tuomo: No minkälaiset ihmiset siellä sitten kävi kysymässä näitä asioita?

Mika: No kyllä siellä ja monissa muissakin oraakkeli paikoissa, niitähän oli tunnettuja monia muitakin ennen kaikkea kreikkalaisessa maailmassa, Italiassa huomattavasti vähemmän, niin kaikenlaiset ihmiset. Ei siinä ollut sinänsä mitään rajoituksia. Yksittäiset ihmiset, rikkaat ja köyhät, orjatkin saattoivat käydä, miehet ja naiset. Sitten kävi tällaisia virallisempia delegaatioita. Esimerkiksi kaupunki tai joku yhteisö saattoi käydä. Ja meillä on kyllä tietoja siitä, ettei se ihan ilmaista ollut, se maksoi vähän. Delfoista ei ole suoraa tietoa, mutta eräistä muista oraakkeleista meillä on ihan tietoja näistä eräänlaisista pääsymaksuista, että siihen piti maksaa tietty summa. Ja siinä oli vähän eroja sitten, että se ei ollut kaikille...

Tuomo: Okei.

Mika: ...aivan samanhintaista. Ja Delfoissa oli, voinko lisätä, myös se...

Tuomo: Joo.

Mika: ...että siinä oli tällainen tietty jonotusjärjestys, että se oli vähän etukäteen suunniteltu, että ketkä pääsee sinne ensiksi. Delfoi oli itse antanut tällaisen niin sanotun promanteian joillekin. Että paikalliset pääsi yleensä ennen vierasmaalaisia ja niin edespäin. Ja joku oli siellä jonon viimeisenä aina sitten.

Tuomo: Joo, ilman muuta. Että ei ollut aivan tasa-arvoinen se järjestelmä kuitenkin.

Mika: Joo.

Tuomo: Okei. Minkälaisia erilaisia oraakkeleita sitten oli?

Mika: No sitten riippuu vähän tästä konsultaation metodista, että miten kysytään. Että se oli ehkä tällainen tärkein erottava tekijä. Ja millä menetelmällä se oraakkelijumaluus antaa sen vastauksen. Puhutaan usein niin sanotuista inspiraatio-oraakkeleista, niin kuin nyt vaikka Delfoi, jossa käytetään tällaista meediota. Elikkä Delfoin tapauksessa tämä Pythiaksi kutsuttu nainen, joka on jonkunlaisessa toiseuden tilassa tai transsitilassa, mitä se sitten tarkoittaakaan. Ja sitten jumala, tässä tapauksessa Apollo, puhuu hänen kauttaan. Eli kaikki se, mitä Pythia sanoo, niin ei se ole hänen omaa puhettaan, se on jumalan ääni. Ja sitten on toisenlaisia oraakkeleita, niitähän oli aika paljon, jossa käytettiin erilaisia arvontamenetelmiä, ihan tällaisia teknisiä välineitä. Niin kuin voisi sanoa "vedetään pitkää tikkua". Ei nyt välttämättä niin. Mutta siis voi heittää arpaa tai joitakin muita, siis käytettiin arvontavälineitä, joiden kautta sitten tietyillä menetelmillä päästiin sen vastauksen luokse. Ja siitä sanottiin, että tämä on sitten jumalan vastaus.

Tuomo: Ja mitä ihmiset ja yhteisöt ja kaupungit, mitä ne sitten yleensä halusi tietää näiltä?

Mika: Periaatteessa mitä tahansa. Mutta aika hyvä materiaali meillä on olemassa usein vanhimpana pidetystä kreikkalaisesta oraakkelista, nimittäin Dodonan oraakkelista, joka sijaitsee siellä Länsi-Kreikassa tai Luoteis-Kreikassa. Sieltä on löytynyt nimittäin tuhansittain, hyvin hyvin suuri määrä, tällaisia lyijylevyjä. Ohuita lyijylevyjä, joille on kirjoitettu ihmisten kysymyksiä. Eli se on hyvin tärkeä epigrafinen materiaali. Nyt puhutaan siis tuhansista levystä. No

ne on aika pitkältä ajalta. Ja ne on tärkeitä myöskin murretutkimuksen kannalta ja siitä saa tietoa kreikan kielestä. Ja niistä näkee hyvin suoraan, että mitä ihmiset kysyivät. Että kysymykset koskee kaikkia arkielämän asioita. Jos puhutaan yksityisihmisistä, niin esimerkiksi kannattaisiko minun, ja henkilö usein ehkä mainitsee nimensäkin, kannattaisiko minun mennä naimisiin sen ja sen kanssa. Kannattaisiko minun hankkia lapsia sen ja sen kanssa vaiko ei. Onko minun syytä lähteä huomenna merimatkalle vaikka jollekin saarelle vai eikö ole syytä lähteä. Ja niin edespäin. Monesti ne liittyy siis perheeseen, talouselämään, raha-asioihin, riitoihin, matkustamiseen. Siis tällaisiin hyvinkin jokapäiväisiin asioihin. Ja ne kysymykset on hyvin usein muotoiltu sillä tavalla, että oraakkelille riittää, kun se vastaa kyllä tai ei. Siinä on siis yleensä kaksi vaihtoehtoa, pitääkö minun tehdä näin vai pitääkö minun tehdä noin. Ja oraakkeli sanoo, tee noin.

Tuomo: Joo. Eli siinä vältetään tällainen monitulkintaisuuden riski.

Mika: Kyllä.

Tuomo: Mutta siitä huolimatta kai silloin tällöin nämä oli vähän monitulkintaisia välillä nämä oraakkelin vastaukset.

Mika: Ne oli monitul-, siis lähtökohta on se, että oraakkeli on aina oikeassa.

Tuomo: Aivan, joo.

Mika: Ne koko instituutiokysymykset kaikkineen on muotoiltu sillain, että oraakkeli on aina oikeassa. Ja sittenhän meillä on näitä hyvinkin kuuluisia ja monitulkintaisia vastauksia varsinkin Delfoista, niitähän on säilynyt kirjallisuudessa, esimerkiksi Herodotoksella, tällä historioitsijalla, on niitä sadoittain säilyneitä. Ja ne on usein tämmöisiä vähän arvoituksellisia. Mutta ne on todennäköisesti tämän oraakkelipyhähkön ammattitaitoisen henkilökunnan myöhemmin muokkaamia ja levittämiä ja tuottamia. Nehän on yleensä runomuotoisia.

Tuomo: Aivan.

Mika: Ei voi kuvitella, että se Pythia olisi siinä, vaikka nyt missä transsissa olisikin, niin olisi [Tuomo naurahtaa] ryhtynyt moitteettomalla kreikalla hyvin pitkiä pätkiä runoilemaan siitä ex tempore. Vaan nämä on myöhemmin toimitettuja. Ja siellähän on näitä erittäin kuuluisia vastauksia oraakkelilta, kun kuningas Kroisos, Lyydian kuningas, meni konsultoimaan oraakkelia. Hän oli tärkeä sponsori Delfoissa ja lahjoitti sinne...

Tuomo: Aivan.

Mika: ...suunnattomia omaisuuksia. Hän meni kysymään, että kannattaisiko ryhtyä sotaan naapuria vastaan. Niin Delfoi vastasi, että kyllä voi ryhtyä, mutta siitä on seurauksena se, että sen jälkeen sitten suuri valtakunta tulee tuhoutumaan. No hän sitten ajatteli, että se on se toinen valtakunta, johon hyökätään, että se tulee tuhoutumaan, mutta se olikin hänen oma valtakuntansa.

Tuomo: Aivan.

Mika: Että näitä tämmöisiä ehkä varmasti vähän väritettyjä vastauksia löytyy kyllä monia muitakin.

Tuomo: Okei. No niin, kiitos. Ehkä jos sä haluat vielä, olisiko sulla vielä loppuun, sä aikaisemmin mainitsit näistä kaikista mitä ihmeellisimmistä paikoista, missä on tullut metsästettyä piirtokirjoituksia hämähäkinseittien seassa ja muuta, onko sulla jotain yksittäistä anekdoottia heittää vielä ilmoille tähän?

Mika: No kyllähän niitä, siis joo, kyllä mulla jotain varmasti on. Muistuu mieleen varmaankin neljän vuosikymmenen takaa jostain 80-luvun puolivälistä, oli tieto eräästä piirtokirjoituksesta, joka sijaitsee Verolin kunnassa antiikin Verulen alueella. Se on muuten nykyään Italiassa minun käsittääkseni Italian maantieteellisesti suurin, laajin kunta. Ja se piirtokirjoitus, jonka jo Theodor Mommsen tuns, tai se on hänellä siis siellä *Corpuksessa* tekstinä, niin se sijaitsee korkealla eräällä vuorella. Ja sittenhän se piti nyt kuitenkin nähdä ja valokuvata. Sinne sitten lähdettiin, muistaakseni se oli pääsiäisen aikaan joskus -84 tai siinä, ehkä jopa -83. Erään roomalaisen arkeologin kanssa sinne mentiin. Ja kiivettiin, koko päivä siinä meni, muttei sieltä mitään löytynyt. Se oli vähän synkkää, kun se oli aikamoinen kiipeäminen. Paluumatkakin oli rasittava ja maasto oli hankalaa. No sitten piti tehdä uusi yritys ja sitten seuraavana päivänä, se taisi olla tämä Pasquetta, siis toinen pääsiäispäivä, jolloin italialaiset menee maaseudulle muutenkin retkille ja niillä on eväät mukana, tämmöinen piknikmatka. No sinne sitten saatiin tämmöinen kokenut opas. Siellä vuorenjuurella oli tämmöinen pikku kylä, jonka nimi oli I Cocchi. Siinä oli muutama talo ja siellä oli herra Cocco.

Tuomo: No niin [pieni naurahdus].

Mika: Tuli sitten aasin kanssa ja aasi kantoi kaikkia tavaroita ja se oli oikein hauskaa. Ja silloinkin pääsi vähän ratsastamaan siinä, kiipeämään siellä vaikeakulkuisessa vuoristossa. Ja kyllähän se paikka sieltä sitten löytyi lopulta. Ja kun siinä oli nämä retkieväät mukana, koska se oli Pasquetta silloin...

Tuomo: Kyllä, joo.

Mika: ...kun mennään sinne. Ja sieltä löytyi hyvin mielenkiintoinen teksti, joka oli dedikaatio Jupiterille.

Tuomo: No niin.

Mika: Ja jonka epiteetti on siinä, niin kuin minä sen sitten luin ja julkaisinkin uudelleen, niin se on Atratus, muutoin täysin tuntematon Jupiter-jumalan tämmöinen lisämääre, joka viittaa, atratus, siis tämmöiseen synkkään tai mustaan.

Tuomo: Kyllä.

Mika: Todennäköisesti myrskypilviin ja ukkoseen ja tällaiseen. Että se on nyt yhtenä esimerkkinä jäänyt mieleen, tämä, että siinä ei saa antaa periksi. [rauhallista kielisoitinmusiikkia alkaa soimaan taustalla] Että sitten toisena päivänä pitää aasin kanssa lähteä [Tuomo naurattaa]. Ja se kyllä auttoi sitten ja löytyihän se sieltä.

Tuomo: No niin, okei. Kiitos tosi paljon, että tulit tänne Parlatorioon juttelemaan.

Mika: Kiitos, kiitos. Oli oikein mukavaa.

[rauhallista kielisoitinmusiikkia, musiikki vaimenee]